

WSPÓŁPRACA RADY EUROPY I UNII EUROPEJSKIEJ W DZIEDZINIE KULTURY

Liliana Węgrzyn-Odzioba

Katedra Stosunków Międzynarodowych, Instytut Nauk o Polityce i Administracji

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID ID: 0000-0002-3897-8843

e-mail: liliana.wegrzyn-odzioba@poczta.umcs.lublin.pl

Streszczenie: Artykuł podejmuje problematykę współpracy Unii Europejskiej i Rady Europy na płaszczyźnie kultury. Omawia podstawowe wspólne programy, których celem jest wspieranie kultury jako siły napędowej zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego, promowanie kultury i dialogu międzykulturowego w pokojowych stosunkach między społecznościami oraz zacieśnianie współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Rada Europy, kultura

WPROWADZENIE

Kultura, będąc w korelacji z rozwojem społecznym i gospodarczym, wpływa na postawy obywatelskie i formy instytucjonalne państw. W znaczący sposób wpływa również na rozwój regionów w takich obszarach, jak kapitał intelektualny, wyrównanie szans czy rozwój ekonomiczny. Charakteryzując wpływ kultury na rozwój cywilizacji, można analizować dwa główne obszary oddziaływania kultury – pierwszy to jednostka i społeczeństwo oraz zachodzące między nimi interakcje, drugi to procesy ekonomiczne zachodzące w społeczeństwie [Borowiecki, 2004: s. 14]. Współpraca międzynarodowa w dziedzinie kultury zarówno w odniesieniu do współpracy dwustronnej państw, jak i współpracy wielostronnej na forum organizacji międzynarodowych ma duży priorytet [Harrison, 2000]. Zarówno Unia Europejska, jak i Rada Europy podejmują inicjatywy mające na celu promowanie kultury i wartości wchodzących w kanon kultury europejskiej, takich jak wolność, tolerancja, godność człowieka, solidarność, różnorodność czy demokracja [Traktat o Unii Europejskiej, art. 2; Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego i Rady, 2016], przy jednocześnie rozwijanym potencjale ekonomicznym. Co więcej

w latach 2016 i 2017 obie instytucje niezależnie opracowały strategie, które są niejako potwierdzeniem realizowanych od ponad trzydziestu lat projektów, wzmacniając wątki tożsamości, różnorodności, dziedzictwa i kultury o elementy zrównoważonego rozwoju (samopodtrzymującego się rozwoju). Niewątpliwie wpływa to zarówno na odbiór samych instytucji w społeczeństwach państw europejskich, jak i na promocję konkretnych rozwiązań wzmacniających ideę wspólnoty europejskiej.

Celem artykułu jest próba scharakteryzowania strategicznych priorytetów promocji kultury i wartości europejskich obecnych we wspólnych inicjatywach Unii Europejskiej i Rady Europy. Punktem wyjścia jest analiza znaczenia wybranych projektów realizowanych wspólnie na przestrzeni ponad trzydziestu lat przełomu XX i XXI wieku. Celem jest zweryfikowanie hipotezy dotyczącej ewolucji w formułowaniu celów, od projektów głównie o wymiarze kulturowym do projektów o wymiarze rozwojowym wpisujących się w cele zrównoważonego rozwoju (samopodtrzymującego się rozwoju). Praca powstała na podstawie analizy dokumentów obu organizacji oraz literatury przedmiotu. Tematyka współpracy na płaszczyźnie kulturalnej Unii Europejskiej i Rady Europy nie jest szeroko omawiana w literaturze ani polsko-, ani anglojęzycznej. Do tematyki tej odnoszą się prace m.in.: Doroty Jurkiewicz-Ecker, Bożeny Gierat-Bieroń, Ryszarda Janikowskiego, Kazimierza Krzysztofka, Katarzyny Plebańczyk, Michaela Kneubühlera, Phila Wooda, Charlesa Landry'ego.

ZNACZENIE KULTURY DLA WSPÓŁPRACY RADY EUROPY I UNII EUROPEJSKIEJ

Ryszard Borowiecki wyróżnił dwa obszary, w ramach których można analizować wpływ kultury na współczesny model stosunków społecznych: pierwszy w zakresie rozwoju społecznego, drugi natomiast w zakresie rozwoju ekonomicznego.

I tak, kultura jako podstawowy czynnik rozwoju społecznego:

- kreuje potencjał intelektualny regionów,
- przez popularyzację różnorodności kulturowej tworzy społeczeństwo świadome, kierujące się normami etycznymi, otwarte, wolne od ksenofobii,
- przeciwdziała patologiom społecznym,
- jest spoiwem integracji społecznej,
- jest elementem tożsamości narodowej,
- pielęgnuje więzi lokalne,
- jest bazą nawiązywania współpracy i komunikacji międzyludzkiej,
- realizuje założenia polityki równouprawnienia płci, równości rasowej i solidarności społecznej,
- pomaga przywracać osoby niepełnosprawne fizycznie i umysłowo do życia społecznego i zawodowego (na przykład: terapia przez kulturę),
- zmniejsza dysproporcje rozwoju osobowego obywateli,

- stanowi drogę awansu społecznego [Borowiecki, 2004: s. 14, za: Narodowa Strategia Rozwoju na lata 2004–2013].

Ryszard Borowiecki stwierdził, że należy odejść od postrzegania kultury jako „wielowiekowego dziedzictwa, które trwa i nie podlega formowaniu na skutek czynników zewnętrznych” [Borowiecki, 2004: s. 15, za: Narodowa Strategia Rozwoju na lata 2004–2013]. Autor zwrócił uwagę, że widoczne są sprzężenia zwrotne pomiędzy podstawami kulturowymi społeczeństwa a ich zdolnością do kształtowania demokratycznych systemów społecznych i tworzenia instytucji, które następnie wywierają znaczący wpływ na kulturę i mają możliwość jej przeobrażania.

Z kolei badania przeprowadzone na Uniwersytecie Harvarda wskazują na rolę kultury jako czynnika przyspieszającego rozwój ekonomiczny państwa, rozwój postaw proobywatelskich, jak również sposób ukształtowania podstawowych instytucji państwowych [Harrison, 2000].

Kultura jako czynnik rozwoju ekonomicznego:

- wpływa na atrakcyjność regionów dla inwestorów oraz jako miejsce zamieszkania,
- stymuluje rozwój turystyki,
- tworzy rynek pracy,
- kreuje przemysł kultury,
- wzbudza mnożnikowe procesy gospodarcze wywoływane rozwojem infrastruktury społecznej,
- określa funkcje metropolitarne miast,
- sprzyja alokacji zasobów ludzkich w sektorach rozwojowych [Borowiecki, 2004: s. 16, za: Narodowa Strategia Rozwoju na lata 2004–2013].

Takie ujęcie problematyki kultury jest również związane z jej instytucjonalizacją w ramach organizacji międzynarodowych, dla których kultura stanowi element uzupełniający i tworzący klimat współpracy i porozumienia. Co więcej takie właśnie ujęcie pojęcia „kultura” wprowadza wątki charakterystyczne dla współczesnego pojmowania zjawiska zrównoważonego rozwoju w kulturze [*Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development*, UCLG 2010; Krzysztofek, 2009: s. 41–61; Plebańczyk, 2017: s. 307–325]. Na tej płaszczyźnie w odniesieniu do europejskich organizacji budowane jest poczucie wspólnoty kontynentalnej. Jedną z nich jest niewątpliwie Rada Europy, która traktuje problematykę kulturową jako jeden z priorytetów swojego funkcjonowania. Znaczenie tej organizacji dla integrowania kontynentu europejskiego jest również o tyle istotne, że jest to instytucja obejmująca swoim oddziaływaniem obszar większy niż Unia Europejska. Jej działania nie są tak silnie determinowane przez polityczne naciski państw i organów wspólnotowych, a przez to może realizować swoje działania na tym polu w odniesieniu do całego kontynentu, tym samym nie funkcjonuje w obszarze wykluczenia (jak Unia Europejska tworząc klub uprzywilejowanych państw o określonych warunkach ekonomicznych), a jako związek oparty na kulturowej wspólnotcie i akceptacji dla określonego katalogu wartości. Niemniej jednak w ramach Unii Europejskiej wątki związane z kulturą również są ważnym elementem i dlatego głównym partnerem

dla Rady Europy w dziedzinie kultury jest właśnie Unia Europejska. W artykule 303 TWE znalazł się zapis mówiący, że: „Wspólnota stanowi wszelkie właściwe formy współpracy z Radą Europy” [Brodecki, Drobysz, Majakowska, 2002: s. 565], co powoduje, że Komisja Europejska, reprezentując Wspólnotę, może brać udział w posiedzeniach poszczególnych komitetów Rady Europy¹, a także być stroną konwencji i umów. Od 1996 roku nastąpiła wyraźna intensyfikacja współpracy obu instytucji w dziedzinie kultury², która bazując przede wszystkim na Europejskiej Konwencji Kulturalnej, zaowocowała podpisaniem 3 kwietnia 2001 roku Deklaracji Współpracy pomiędzy Radą Europy a Komisją [Compendium of Texts governing...]. Uzupełniający i porządkujący współpracę charakter miało podpisane na 117. Sesji Komitetu Ministrów w maju 2007 roku Memorandum dotyczące porozumienia między oboma instytucjami [Dokument Komitetu Ministrów (2007)...]. Wśród płaszczyzn współpracy w punkcie 14 wymieniono m.in. współdziałanie w kwestii praw człowieka, dialogu międzykulturowego i różnorodności kulturowej oraz stabilności demokracji [Muraskiewicz, 2002: s. 115–116]³. Koordynacja działań, wspólne inicjatywy, spotkania, wymiana informacji mają stanowić podstawę współpracy na różnych szczeblach [Dokument Komitetu Ministrów (2007)...]⁴. Od tego czasu podjęto wiele inicjatyw i zrealizowano wiele projektów i programów. Część z nich na charakter cykliczny i są organizowane od wielu lat, jak na przykład Europejska Stolica Kultury [Wood, 2010] czy Europejskie Dni Dziedzictwa, inne miały charakter jednorazowych przedsięwzięć realizowanych na mniejszą skalę i zostały już zakończone (lub są przeprowadzane w innym formacie), jak na przykład: Polityka kulturalna i różnorodność kulturowa, Nowe technologie informacyjne czy Bajki i legendy europejskie. Warto również zwrócić uwagę, że współpraca ta coraz bardziej się zacieśnia i istnieje zwłaszcza po stronie Rady Europy, coraz mniej projektów realizowanych jest przez nią samodzielnie. Jednocześnie ekspansywna polityka prowadzona w Unii Europejskiej powoduje marginalizację działań Rady, widać to zwłaszcza w publikacjach medialnych, kiedy podkreślana jest rola Unii, natomiast Rada pozostaje tłem dla tych działań.

¹ Miało to miejsce m.in. w czasie konferencji ministrów kultury: Baku 2008 – Dialog międzykulturowy, Faro 2005 – Dialog międzykulturowy, Wrocław 2004 – Europejska Konwencja Kulturalna, Opatija 2003 – Dialog międzykulturowy, Strasburg 2003 – Dialog międzykulturowy, Frankfurt 2000 – Publikacje elektroniczne, Budapeszt 1996 – Kino europejskie.

² W 1987 roku nastąpiła wymiana listów między Radą Europy a Wspólnotą Europejską, w których wyrażono wolę konsolidacji i wzmocnienia współpracy (87/476/EWG) [w:] Dz.U. L 273 z 26.09.1987, s. 35.

³ Warto wspomnieć, że już w 2006 roku w ramach odnowionej strategii zrównoważonego rozwoju Unia Europejska wprowadziła cele odnoszące się do wątków kulturowych, następnie w 2007 roku Parlament Europejski odniósł się do tej tematyki w rezolucji *W sprawie przemysłów kultury w Europie* (2007/2153). Innym nie mniej ważnym dokumentem była Deklaracja z Essen z 1999 roku wskazująca na dziesięć obszarów priorytetowych w realizacji polityki kulturalnej. Rada Unii Europejskiej, *Odnowiona strategia UE dotycząca trwałego rozwoju*, 2006, 10917/06, Bruksela.

⁴ Punkty 44–50 przewidują strukturę i poziomy współpracy, przyporządkowując na przykład współpracę Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy Europejskiemu Parlamentowi.

W dalszej części zostanie omówionych kilka wspólnych projektów. Wydaje się, że są one najbardziej reprezentatywne dla obu instytucji i stanowią pewnego rodzaju wizytówkę spektrum działań Rady Europy i Unii Europejskiej. Widać również ewolucję tych programów, z rozszerzającą się formułą uczestników – często pozaeuropejskich, tematyką uwzględniającą zróżnicowanie ekonomiczne czy nierówności społeczne.

NORTH-SOUTH CENTRE

Interesującą inicjatywą jest grupa European Centre for Global Interdependence and Solidarity⁵ (popularnie określana jako North-South Centre). Centrum powstało jako efekt zorganizowanej w 1984 roku w Portugalii konferencji „Północ–Południe: rola Europy”. Ostatecznie Centrum powstało w wyniku konkluzji i porozumień Zgromadzenia Parlamentarnego i Parlamentu Europejskiego związanych z Deklaracją Lizbońską z 1988 roku, która zajmuje się promowaniem wartości europejskich, dialogiem kultur i solidarnością w Europie [Rezolucja (89) 14 z 16 listopada 1989...]. Status centrum przy Radzie Europy jest specyficzny. Jako formalnie organizacja międzyrządowa opiera się na czterech podstawowych partnerach współpracy: rządach, parlamentach, władzach lokalnych i regionalnych oraz organizacjach pozarządowych – taka kombinacja powoduje szeroki udział społeczeństw w jej pracach. Do Centrum należy obecnie 21 państw. Rada Wykonawcza Centrum składa się z ośmiu reprezentantów państw członkowskich rady, sześciu przedstawicieli organizacji pozarządowych, czterech przedstawicieli Kongresu Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy, czterech parlamentarzystów, trzech przywódców Południa, reprezentantów Sekretarza Generalnego Rady i reprezentantów Komisji Europejskiej [2008 Annual Activities Report, s. 6–7; por. European Centre for Global...]. Obecnie przewodniczącym jest Afonso Malheiro. Organizacja realizuje pięć programów skupionych w trzech obszarach: Edukacja Globalna⁶, Młodzież oraz Dialog Międzykulturowy⁷ i Wzmocnienie pozycji kobiet⁸. Interesujące są inicjatywy Centrum skierowane do obszaru śródziemnomorskiego i państw Afryki Północnej [2008 Annual Activities Report: s. 15]⁹. Centrum stanowi szeroką płaszczyznę dialogu, zwłaszcza że przez specyficzne członkostwo reprezentowane są struktury zarówno w pionowej, jak i poziomej organizacji społeczeństw. Organizuje konferencje, warsztaty, seminaria [2008 Annual Activities Report: s. 14–22]. W ramach Centrum funkcjonuje iLegend – program „Międzykulturowej wymiany uczenia się poprzez edukację globalną, tworzenie sieci i »dialog«”, którego celem jest wspie-

⁵ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/Lisbon8914.htm>, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/Lisbon9351.htm>, (dostęp: 22.05.2020).

⁶ <https://teg.edu.pl/edukacja-globalna>, (dostęp: 26.12.2021).

⁷ http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/Intercultural_dialogue_en.asp, (dostęp: 27.12.2021).

⁸ <https://www.coe.int/en/web/north-south-centre/women-empowerment>, (dostęp: 29.12.2021).

⁹ Centrum jest również inicjatorem Dni Euro-Arabskich.

ranie edukacji rozwojowej i dialogu międzykulturowego promującego pokojowe i integracyjne społeczeństwa. Działania Programu Edukacji Globalnej są współfinansowane przez Program Społeczeństwo Obywatelskie i Władze Lokalne Unii Europejskiej i Rady Europy. Od 1995 roku Centrum dysponuje własną nagrodą, która jest przyznawana osobom lub organizacjom wyróżniającym się w obszarze działania North-South Centre [2008 Annual Activities Report: s. 22–23]¹⁰, a w ramach problematyki edukacji coroczną nagrodę World Education Award. Na rok 2020 całościowy budżet wyniósł 1 356 412,43 euro¹¹.

EUROPEJSKIE DNI DZIEDZICTWA

Europejskie Dni Dziedzictwa są wspólną inicjatywą Rady Europy i Unii Europejskiej, mającą na celu promowanie zabytków, odbywającą się jednocześnie w czterdziestu dziewięciu krajach Europy. Celem tego projektu jest szeroko pojęta edukacja historyczna i kulturalna, promowanie regionalnego dziedzictwa oraz podkreślenie wspólnych korzeni kultury europejskiej. Inicjatywna powstała w związku z II Konferencją Rady Ministrów odpowiedzialnych za dziedzictwo architektoniczne w Grenadzie w październiku 1985 roku. Projekt został zaproponowany przez ministra kultury Francji po zorganizowaniu podobnej inicjatywy zatytułowanej „Dni Otwartych Zabytków” w 1984 roku we Francji. Inne państwa również zaczęły organizować podobne wydarzenia: Holandia, Szwecja, Belgia czy Szkocja. Natomiast sam projekt uzyskał obecny kształt w 1991 roku, zaś w 1999 włączyła się do niego Unia Europejska. Co roku we wrześniu państwa, w których organizuje się Dni Dziedzictwa, szerokiej publiczności udostępniają nieodpłatnie do zwiedzania liczne zabytki i miejsca kultury, a także organizują wykłady, wystawy i inne imprezy towarzyszące, jak: koncerty, wystawy, festyny historyczne, prezentacje ginących zawodów, kiermasze wyrobów artystycznych i rzemieślniczych; zachęcają do obcowania z kulturą i zabytkami, popularyzują wśród społeczeństwa regionalne tradycje i zwyczaje. Każdego roku krajowe i regionalne imprezy są zorganizowane wokół specjalnego tematu. Tematy wiodące różnią się w poszczególnych państwach. Obejmują one takie zagadnienia, jak:

- szczególne formy dziedzictwa (np. gospodarstwa agroturystyczne, instrumenty muzyczne, tradycje kulinarne, architektura ogrodowa),
- poszczególne okresy w historii (np. średniowiecznego dziedzictwa, dziedzictwa baroku),
- społeczne podejście do dziedzictwa kulturowego (np. dziedzictwo i obywatelstwo, dziedzictwo i młodzież) [Kneubühler, 2009].

¹⁰ W 2020 roku nagrodę tę otrzymały: Międzynarodowa Komisja przeciwko Karze Śmierci (ICDP) oraz Sieć Ekspertów Śródziemnomorskich ds. Klimatu i Zmian Środowiska (MedECC).

¹¹ <https://rm.coe.int/nsc-ec-2021-1-report-of-activities-2020/1680a20cfd>, (dostęp: 28.12.2021).

Rada Europy i Komisja Europejska zachęcają do wyboru ponadnarodowego tematu, który mógłby zilustrować działalność transgraniczną. Wszystkie działania są koordynowane ze strony Rady Europy przez Dyрекcję Generalną IV – ds. Edukacji, Kultury i Dziedzictwa, Młodzieży i Sportu, w ścisłej współpracy z Dyрекcją Generalną ds. Edukacji i Kultury Komisji Europejskiej. Sekretariat Europejskich Dni Dziedzictwa jest prowadzony przez Dyрекcję Kultury i Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego, pod nadzorem Komitetu Stałego ds. dziedzictwa kulturowego i krajobrazu [Jurkiewicz-Ecker, 2019].

Polska włączyła się do tej akcji w 1993 roku. Koordynatorem Europejskich Dni Dziedzictwa we wszystkich regionach Polski jest Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, którego jednym z celów jest popularyzacja dziedzictwa kulturowego, edukacja społeczna i uwrażliwienie na problematykę ochrony zabytków. Tematem przewodnim w ramach dwudziestych dziewiętych Europejskich Dni Dziedzictwa w 2021 roku w Polsce były Smaki Dziedzictwa, zaś w 2022 roku odbyły się one pod hasłem „Połączeni dziedzictwem”¹².

EUROPEJSKA STOLICA KULTURY

Inicjatorką tego przedsięwzięcia była Méлина Mercouri – minister kultury Grecji z początku lat osiemdziesiątych oraz francuski minister Jacques Lang. Ich pomysł opierał się na idei upowszechniania wiedzy o kulturze państw członkowskich. Miało to istotne znaczenie dla budowania współpracy międzynarodowej na poziomie społecznym przez zaakcentowanie i wzmocnienie elementów dotyczących wspólnoty kulturowej Europy [Cogliandro, 2001]. Projekt przedstawiony w 1983 roku uzyskał pełny wymiar prawny i finansowy wraz z przyjęciem go 13 czerwca 1985 roku przez Radę Ministrów¹³. W 1999 roku zgodnie z decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej doszło do zmiany nazwy na Europejską Stolicę Kultury oraz do zmiany rozwiązań związanych z wyborem miasta piastującego ten prestiżowy tytuł [Waluch, 2001: s. 204–206; zob. Cogliandro, 2001: s. 8, 16–17, 22–23]¹⁴. Wyjątkowym rokiem był rok 2000, ponieważ podjęto decyzję o wyróżnieniu tym tytułem siedmiu miast, w tym dwóch z państw kandydujących do Unii Europejskiej. Tym samym tytuł Europejskiej Stolicy Kultury z nominacji rządowej otrzymał wtedy Kraków¹⁵. Natomiast w listopadzie 2003 roku z związku z rozszerzeniem Unii Europejskiej o nowe państwa podjęto decyzję o wyborze dwóch miast noszących tytuł Europejskiej Stolicy Kultury, tak aby uwypuklić znaczenie nowych

¹² <https://edd.nid.pl/>, (dostęp: 28.12.2021).

¹³ Dz.U.C 153 z 22.06.1985, s. 2.

¹⁴ Dz.U.L 166 z 1.07.1999, s. 76–80; podjęto decyzję, aby od 2005 roku tryb wyboru Europejskiej Stolicy Kultury miał charakter trzyetapowy oraz określono, co powinno zawierać dossier miasta – kandydata.

¹⁵ W 2000 roku Stolicami były również: Reykjavik, Bergen, Helsinki, Bruksela, Praga, Santiago de Compostela, Awinion, Bolonia.

państw członkowskich¹⁶. Od 31 grudnia 2006 podstawy prawne związane z Europejską Stolicą Kultury wyznacza decyzja nr 1622/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 2006 roku ustanawiająca działanie Wspólnoty na rzecz obchodów „Europejskiej Stolicy Kultury” w latach 2007–2019. Określa ona m.in. kolejność pełnienia przez państwa członkowskie tytułu gospodarza oraz procedury wyboru. Za realizację projektu odpowiedzialna jest Komisja Europejska, która przedstawia co roku raport dotyczący wykonania programu Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Komitetowi Regionów¹⁷.

Mapa 1. Europejskie stolice kultury 1985–2019.

Źródło: Maximilian Dörrbecker (Chumwa) – CC BY-SA 2.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=43997838>, (dostęp: 28.12.2021). Od 2010 roku wprowadzono również nagrodę imienia Meliny Mercuri dla jednej Stolicy Kultury w wysokości 1,5 miliona euro. Taka sama kwota jest przewidziana jako wsparcie dla każdej Stolicy. Ustanowienie nagrody powoduje, jak przewidują twórcy tej inicjatywy, większe starania miast właśnie o nagrodę niż o wsparcie, które ze strony Unii nie może przekraczać sześćdziesięciu procent planowanego projektu.

¹⁶ Dz.U.L 117 z 4.05.2005, s. 20 i Dz.U.L 304 z 3.11.2006, s. 1–6.

¹⁷ Decyzja nr 445/2014/UE ustanawiająca działanie Unii na rzecz Europejskich Stolic Kultury na lata 2020–2033, (dostęp: 28.12.2021).

MIASTA MIĘDZYKULTUROWE

W 2008 roku jako efekt ogłoszenia Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego powstała nowa inicjatywa Rady Europy i Unii Europejskiej, która dąży do wzmocnienia i wspierania działań społeczności lokalnych w celu lepszego wykorzystania ich różnorodności kulturowej [*Intercultural Cities. Towards...*, 2009: s. 17]. Program został zainicjowany jako konsekwencja podejmowanych już od początku lat osiemdziesiątych prac związanych z dialogiem międzykulturowym oraz jako odpowiedź na Białą Księgę Rady Europy z maja 2008 roku [*Intercultural Cities. Towards...*, 2009: s. 48–63]¹⁸. Pomysłodawcy uznali, że różnorodność kulturowa miast i społeczności europejskich może się stać źródłem ich rozwoju, kreatywności, a także innowacji¹⁹. Dlatego jako cel tego projektu wskazuje się wprowadzenie rozmaitych rozwiązań politycznych i kulturalnych, które obecnie są promowane przez Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy w zakresie demokracji lokalnej, jak również Agendę 21 dla kultury. Dla realizacji tych celów wskazuje się konieczność przeglądu zarządzania polityką kulturową na szczeblu lokalnym, popieranie mediów i dyskursu publicznego, tworzenie i promowanie projektów służących dialogowi międzykulturowemu.

Zróżnicowanie kulturowe miast i społeczności europejskiej powoduje, że problematyka ta wymaga uregulowań, tak aby wspomagać i promować tę różnorodność. Ponieważ w latach poprzednich były podejmowane inicjatywy związane z badaniem przemian kulturowych, w miastach postanowiono realizować systematyczne prace wspomagające miasta. W projekcie realizowane są następujące działania: wymiana poglądów mająca na celu powstanie ulepszonych struktur organizacyjnych, nowych rozwiązań politycznych i dobrych praktyk w innych miastach. Projekt jest ukierunkowany nie tylko na różnorodność międzykulturową, imigrację, mniejszości narodowe, ale również na inne istotne elementy, takie jak płeć, wiek, orientacja seksualna, integralność fizyczna, mentalność. Poza bezpośrednią wymianą doświadczeń i publikacjami, w tym również przez internet, program ten przewiduje organizowanie raz do roku forum Miast Międzykulturowych. Pierwsza faza pilotażowa, która była zrealizowana w latach 2008–2009, umożliwiła rozwój międzykulturowego zarządzania i polityk publicznych dla różnorodności kulturowej na wyższym poziomie²⁰.

¹⁸ 1999 Liverpool, 2006 Neuchâto, 2001 Stuttgart, Oslo, 2002 Barcelona, 2004 Berno podjęły działania międzykulturowe, do których odnieśli się również twórcy obecnego programu, warto również wspomnieć projekt „Kultura i sąsiedzi” zapoczątkowany w 1992 roku.

¹⁹ Rok 2009: <http://www.jp.coe.int/CEAD/JP/Default.asp?TransID=198>, (dostęp: 27.03.2010); interesującym studium dotyczącym miast wielokulturowych (nie tylko europejskich), z której niewątpliwie czerpali inspiracje twórcy projektu, jest praca P. Wooda i Ch. Landry, *The intercultural city: planning for diversity advantage*, London Earthscan 2008.

²⁰ Kryteria, jakie będą brane pod uwagę w ocenie miast w: *Intercultural Cities, op. cit.*, s. 43; dokument wprowadzający do projektu: *The Intercultural city: what it is and how to make it work*, DGIV/Cult/IC(2008)01, http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/cities/concept_en.pdf, (dostęp: 12.02.2010).

Inicjatorzy projektu wskazywali na następujące cele projektu:

- uniknięcie zagrożeń, które są związane z miastami niezorganizowanymi i podzielonymi;
- zdobycie niezbędnej wiedzy dla lepszego wykorzystania różnorodności kulturowej z korzyścią dla innowacyjności, pomyślności ekonomicznej i wyższej stopy życiowej całej społeczności;
- współpraca z ekspertami;
- uczestnictwo w kreowaniu pierwszego europejskiego centrum wiedzy i praktyk międzykulturowych;
- dołączenie do sieci Miast Międzykulturowych przy Radzie Europy [*The Intercultural city...*, 2008: s. 21].

Jako główne filary programu wskazywane są:

1. Zarządzanie międzykulturowe.
2. Debata publiczna i etyka w mediach.
3. Mediacja międzykulturowa.
4. Polityka i działanie kulturowe [*The Intercultural city...*, 2008: s. 21].

W ramach tego projektu realizowanych jest wiele działań integrujących różne obszary i środowiska społeczne. Warto zaznaczyć, że takich programów interdyscyplinarnych jest realizowanych coraz więcej, co wiąże się z potrzebą kształtowania szerokiej płaszczyzny porozumienia europejskiego. Niezwykle ważnym i wymiernym efektem tego programu jest indeks ICC, który jest narzędziem pomiaru zmian i rozwoju miast biorących w nim udział. Aktualnie jest to 130 miast z Europy, Australii, Kanady, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Japonii, Izraela, Meksyku i Maroko²¹.

EUROPEJSKI ROK JĘZYKÓW 2001/DZIEŃ JĘZYKÓW EUROPEJSKICH

Europejski Rok Języków 2001 (EYL 2001) to kolejna wspólna inicjatywa Rady Europy i Unii Europejskiej [Europejski dzień języków...]. Za punkt wyjściowy Roku przyjęto zasadę, że umiejętności lingwistyczne spełniają niezwykle istotną rolę we wzajemnym rozumieniu się, stabilności demokratycznej, zatrudnieniu i mobilności. Decyzja dotycząca zorganizowania Europejskiego Roku Języków 2001 podjęta została przez Komitet Ministrów Rady Europy na 656 spotkaniu tego ciała w dniu 19 stycznia 1999 roku. Komisja Europejska zaś przyjęła projekt decyzji dotyczącej ogłoszenia Europejskiego Roku Języków 2001 w dniu 13 października 1999. Następnie ostateczną decyzję w tej kwestii podjął Parlament Europejski oraz Rada Ministrów Unii Europejskiej w dniu 17 czerwca 2000 roku [Decyzja no 1934/2000/EC Parlamentu Europejskiego...].

²¹ <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/about>, (dostęp: 12.12.2021).

Inicjatywa ta, przy współdziałaniu instytucji i organizacji europejskich oraz międzynarodowych, takich jak m.in. UNESCO, stała się okazją do podkreślenia różnorodności kulturowej i językowej Europy oraz do zintensyfikowania i wzbogacenia sposobów promocji języków. Za cel uznano podkreślenie roli kształcenia językowego jako środka do wzajemnego poznania i budowania tolerancji dla różnych kultur, ukazanie znaczenia umiejętności językowych w procesach zatrudnienia i przepływu osób w Europie, ochrona i rozwój europejskiego dziedzictwa językowo-kulturowego, motywowanie obywateli Europy do komunikowania się w wielu językach, a także umocnienie form językowego kształcenia przez całe życie [Evaluation of the European Year..., 2001].

W przesłaniu skierowanym do uczestników Europejskiego Roku Języków Viviane Reding, ówczesna Europejska Komisarz ds. Edukacji i Kultury oraz Walter Schwimmer, Sekretarz Generalny Rady Europy, stwierdzili, iż obie organizacje, tj. Rada Europy i Unia Europejska, są całkowicie oddane dwóm zasadom: „po pierwsze, że Europa przyszłości będzie Europą różnorodności językowej, co stanowić będzie jeden z wielu atutów tego kontynentu, a po drugie, że każdy w Europie powinien mieć możliwość, przez całe swoje życie, uczyć się języków. Każdy zasługuje na szansę korzystania z kulturalnych i ekonomicznych korzyści, jakie niesie ze sobą znajomość języków”²².

Zarówno Unia Europejska, jak i Rada Europy wykazują dużą aktywność w promowaniu różnorodności językowej i nauczania języków. Znajomość języków obcych daje szansę uzyskania lepszej pracy, jest niezbędna dla aktywnego uczestniczenia w regionalnych, krajowych i europejskich procesach demokratycznych, ułatwia obywatelom Zjednoczonej Europy korzystanie z prawa swobodnego przemieszczania się i podejmowania zatrudnienia²³.

Europejski Rok Języków miał spełnić następujące cele:

- pogłębić świadomość i upowszechnić dziedzictwo językowe Europy,
- motywować wszystkich obywateli Europy do nauki języków, nie pomijając tych o mniejszym zasięgu,
- upowszechniać uczenie się języków przez całe życie, jako sposobu reagowania na gospodarcze, społeczne i kulturalne zmiany w Europie [Evaluation of the European Year..., 2001].

Rekomendacja nr R (98)6 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie języków nowożytnych skierowana do ministrów reprezentujących kraje członkowskie zaleca m.in. podejmowanie działań mających na celu promowanie wielojęzyczności przez:

- zachęcanie Europejczyków do nabywania kompetencji komunikacyjnych w kilku językach,

²² <http://jezyki.pelnomocnik.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/342/2018/10/publikacja3.pdf>, (dostęp: 27.12.2021).

²³ <https://www.coe.int/en/web/language-policy/milestones>, (dostęp: 27.12.2021).

- przedstawianie różnorodnej oferty językowej oraz wyznaczanie celów stosownych dla każdego z języków,
- sprawianie, aby programy kształcenia na wszystkich poziomach nauczania były elastyczne, np. składały się z modułów, których celem byłoby umożliwienie opanowania kompetencji częściowych, oraz programy takie byłyby uznawane w ramach krajowych systemów uznawania kwalifikacji [Evaluation of the European Year..., 2001].

Członkowie Komitetu Naukowego Berlińskiej Konferencji „Europejski Rok Języków Obcych” Berlin, 28–30 czerwiec 2001, jednej z najważniejszych imprez Europejskiego Roku Języków, wystosowali apel do władz instytucji i organizacji europejskich, wskazując na konieczność współdziałania mającego na celu rozwijanie i promowanie wiedzy i umiejętności interkulturowych i wielojęzyczności, które stanowią fundament Europy różnych kultur i języków.

Na wzór Deklaracji Bolońskiej zaproponowano przyjęcie Deklaracji Berlińskiej pod tytułem „Kształcenie językowe w szkolnictwie wyższym – kluczowy element procesu integracji europejskiej”. W Deklaracji stwierdzono m.in., że „kompetencja multilingwalna, wysoka kompetencja komunikacyjna w zakresie kilku języków, umiejętność uczenia się języków obcych stają się warunkami sine qua non dla zatrudnienia absolwentów instytucji szkolnictwa wyższego na Europejskim rynku pracy. Stanowią one istotę obywatelstwa europejskiego i są absolutnie kluczowe dla rozwoju osobistego” [*Common European Framework of Reference...*].

W ramach prowadzonych działań podjęto również badania Eurobarometru (powtórzone w 2006 roku) dotyczące znajomości języków obcych [*Europeans and Languages*, 2001]. Budżet całkowity, jaki Komisja Europejska przeznaczyła na tę kampanię, wyniósł 10,95 miliona euro, sfinansowano 200 projektów (na 1310 złożonych do realizacji)²⁴. Zarówno ten projekt, jak i powtarzający się cyklicznie „Dzień Języków Europejskich” (26 września) spowodowały zwrócenie uwagi na tę problematykę²⁵. Od tego czasu podjęto wiele inicjatyw związanych z nauczaniem języków i ciągle jest to kwestia podnoszona przy okazji dyskusji o wielokulturowości [Szpotowicz, 2013: s. 11–22].

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona problematyka nie wyczerpuje tematu projektów kulturowych Rady Europy podejmowanych zarówno samodzielnie, jak i wspólnie z Unią Europejską. Wskazane programy i inicjatywy mają charakter interdyscyplinarnych działań koordynujących i łączących liczne grupy społeczne. Należy uznać, że taka rozbudowana struktura działań ma na celu zarówno zainteresowanie tą proble-

²⁴ Oficjalna strona: http://ec.europa.eu/education/languages/orphans/doc3344_pl.htm, (dostęp: 23.12.2021).

²⁵ <https://edl.ecml.at/>, (dostęp: 28.12.2021).

matyką szerokiego spektrum społecznego, jak i umożliwienie poznania i rozwoju kultury na wszystkich poziomach. Cechą immanentną europejskich projektów kulturowych jest i powinna być jej otwartość i adaptacyjność, co stwarza warunki do budowy harmonijnej, co nie znaczy jednorodnej, płaszczyzny dla rozwoju i komunikacji między kulturami narodowymi a bazą ogólnoeuropejską. Mechanizmy kreatywnej adaptacji mogą zapewnić Europie bezpieczeństwo i stabilizację, ich brak może spowodować, że te same czynniki kulturowe, które miały służyć budowie poczucia wspólnoty, zostaną wykorzystane do budowy i rozprzestrzeniania się europejskich nacjonalizmów [Anderson, 1997: s. 18–21]. Należy również zgodzić się, że Rada Europy powinna się stać podstawowym mechanizmem kształtowania wspólnotowości, ponieważ integruje społeczność europejską w innej perspektywie niż Unia Europejska. Jako słabość tego rozwiązania należy jednak zwrócić uwagę na zmniejszające się znaczenie tej organizacji w Europie i przejmowanie oraz rozwijanie tematyki kulturowej przez Unię [Gierat-Bieroń, 2020: s. 227–244]. I tutaj właśnie Unia Europejska w strategii z 2016 roku podsumowała i wyznaczyła priorytety na przyszłość, które obejmują trzy strategiczne cele: wspieranie kultury jako siły napędowej zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego; promowanie kultury i dialogu międzykulturowego w pokojowych stosunkach między społecznościami oraz zacieśnianie współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego [Europejska Służba Działań Zewnętrznych, 2017; Rada Unii Europejskiej, 2017]. Z kolei w lutym 2017 roku Rada Europy uchwaliła Europejską Strategię na rzecz Dziedzictwa Kulturowego obejmującą podobne konkluzje²⁶. Niezwykle istotnym elementem, który został dodany to tych programów, jest wątek wpisujących się w cele zrównoważonego rozwoju (samopodtrzymującego się rozwoju) działań mających na celu podkreślenie poczucia odpowiedzialności, zainteresowanie i wsparcie dla obszarów pozaeuropejskich (zwłaszcza w rejonie Morza Śródziemnego i Europy Wschodniej), co w połączeniu z problematyką migracji jest wyraźnym poszerzeniem pierwotnych celów, jakie przyświecały obu organizacjom na początku współpracy.

Title: Cooperation of the Council of Europe and the European Union in the field of culture

Summary: The article deals with the issues of cooperation between the European Union and the Council of Europe in the field of culture. It discusses basic joint programs to support culture as a driver of sustainable social and economic development; promoting culture and intercultural dialogue in peaceful relations between communities and strengthening cooperation in the field of cultural heritage.

Keywords: The European Union, The Council of Europe, culture

²⁶ <https://www.open-heritage.eu/the-european-cultural-heritage-strategy-for-the-21st-century/>

BIBLIOGRAFIA

1. 2008 Annual Activities Report, http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/NSC2008_ActivityReport.pdf.
2. Anderson B., 1997: *Wspólnoty wyobrażone*, Kraków–Warszawa.
3. Borowiecki R. (red.), 2004: *Perspektywy rozwoju sektora kultury w Polsce*, Kraków.
4. Brodecki Z., Drobysz M., Majakowska S., 2002: *Traktat o Unii Europejskiej, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z komentarzem*, Warszawa.
5. Compendium of Texts governing the relations between the Council of Europe and the European Union, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168064c45d>.
6. Cogliandro G., 2001: *European Cities of Culture for the Year 2000. Final Report*, Council of Europe.
7. *Common European Framework of Reference for Languages 4 (Wspólne Europejskie Ramowe Wytyczne w zakresie nauczania i uczenia się języków)*, http://www.coe.int/T/DG4/Linguistic/Source/Framework_EN.pdf.
8. *Culture Matters. How Values Shape Human Progress*, 2000: red. L.E. Harrison, Harvard University.
9. Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development, UCLG 2010, <http://www.agenda21culture.net/documents/culture-the-fourth-pillar-of-sustainability>.
10. Decyzja nr 445/2014/UE ustanawiająca działanie Unii na rzecz Europejskich Stolic Kultury na lata 2020–2033.
11. Decyzja nr 1934/2000/EC Parlamentu Europejskiego i Rady Europy, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:232:0001:0005:EN:PDF>.
12. Dokument Komitetu Ministrów (2007) 74 z 10 maja 2007 roku, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1130667&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.
13. Dz.U.C 153 z 22.06.1985.
14. Dz.U.L 166 z 1.07.1999.
15. Dz.U.L 117 z 4.05.2005.
16. Dz.U.L 304 z 3.11.2006.
17. Europejski dzień języków: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/JEL_EN.asp.
18. *Europeans and Languages*, 2001: Eurobarometr 54, raport INRA dla DGIV, luty 2001, http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc627_en.pdf.
19. Europejska Służba Działań Zewnętrznych, 2017: *Wspólna wizja, wspólne działanie: Silniejsza Europa. Globalna strategia na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Urząd Publikacji UE Rada Unii Europejskiej.
20. *Evaluation of the European Year of Languages 2001*, raport DGIV sierpień 2002, http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc617_en.pdf.
21. Gierat-Bieroń B., 2020: *Relacje zewnętrzne Unii Europejskiej w dziedzinie kultury. Słabości polityki*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 14, s. 227–244. DOI : 10.14746/rie.2020.14.15.
22. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN>
23. http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/Intercultural_dialogue_en.asp,
24. <https://www.coe.int/en/web/north-south-centre/women-empowerment>,
25. <http://jezyki.pelnomocnik.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/342/2018/10/publikacja3.pdf>,

26. http://ec.europa.eu/education/languages/orphans/doc3344_pl.htm,
27. <https://edd.nid.pl/>,
28. <https://edl.ecml.at/>,
29. <https://www.open-heritage.eu/the-european-cultural-heritage-strategy-for-the-21st-century/>
30. <https://teg.edu.pl/edukacja-globalna>,
31. *Intercultural Cities. Towards a model for intercultural integration*, 2009: "Council of Europe", http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/ICCMModelPubl_en.pdf.
32. Janikowski R., Krzysztofek K. (red.), 2009: *Kultura a zrównoważony rozwój*, Warszawa 2009.
33. Jurkiewicz-Ecker D., 2019: *Międzynarodowy wymiar Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego w świetle strategii Unii Europejskiej w obszarze międzynarodowych stosunków kulturalnych*, „Studia Europejskie – Studies in European Affairs”, nr 3, s. 153–177. DOI: 10.33067/SE.3.2019.8.
34. Kneubühler M., 2009: *Handbook on the European heritage days – a practical guide*, Council of Europe, <http://translate.google.pl/translate?hl=pl&sl=en&tl=pl&u=http%3A%2F%2Fwww.ehd.coe.int%2F&anno=2>.
35. *Konkluzje Rady w sprawie strategicznego podejścia UE do międzynarodowych stosunków kulturalnych*, 2017/ C189/08, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dnia 15.06.2017.
36. Plebańczyk K., 2017: *Kultura i zrównoważony rozwój – wykorzystanie narzędzi partycypacji zaangażowanej*, „Zarządzanie w Kulturze”, t. 18.
37. *Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego. Raport o rozwoju społecznym*, 2002: UNDP, Warszawa.
38. Rada Unii Europejskiej, 2006: *Odnowiona strategia UE dotycząca trwałego rozwoju*, 10917/06, Bruksela.
39. *The Intercultural city: what it is and how to make it work*, DGIV/Cult/IC(2008)01, http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/cities/concept_en.pdf.
40. Szpotowicz M. (red.), 2013: *Polityka językowa w Europie. Raport analityczny*, Warszawa.
41. Waluch K., 2001: *Polityka kulturalna Unii Europejskiej*, Płock.
42. Wood P., Landry Ch., 2008: *The intercultural city: planning for diversity advantage*, London Earthscan.
43. Wood P. (red.), 2010: *Intercultural cities – Towards a model for intercultural integration*.
44. *W stronę strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych*, 2016: Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego i Rady.